

УДК 005.336.4+331.522.4]:330.1

Людмила Цимбал

ЛЮДСЬКИЙ ПОТЕНЦІАЛ ЯК ОСНОВА РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ ЗНАНЬ

Людмила Цымбал

ЧЕЛОВЕЧЕСКИЙ ПОТЕНЦИАЛ КАК ОСНОВА РАЗВИТИЯ ЭКОНОМИКИ ЗНАНИЙ

Lyudmyla Tsymbal

HUMAN CAPITAL AS FOUNDATION DEVELOPMENT KNOWLEDGE ECONOMY

Проаналізовано теоретико-методичні підходи до визначення поняття «людський потенціал». Обґрунтовано його особливості як однієї з передумов економіки розвитку. Охарактеризовані глобальні підходи до визначення та оцінки людського потенціалу через оцінку рівня його розвитку та соціального розвитку. Визначено особливості інтелектуалізації сучасного етапу розвитку суспільства та характерні тенденції розвитку інтелектуального капіталу.

Ключові слова: людський потенціал, людський капітал, інтелектуальний потенціал, інтелектуальний капітал, розвиток людського потенціалу, соціальний капітал, соціальний прогрес, суспільство знань.

Табл.: 2. Бібл.: 15.

Проанализированы теоретико-методические подходы к определению понятия «человеческий потенциал». Обосновано его особенности как одной из предпосылок экономики развития. Охарактеризованы глобальные подходы к определению и оценке человеческого потенциала через оценку уровня его развития и социального развития. Определены особенности интеллектуализации современного этапа развития общества и характерные тенденции развития интеллектуального капитала.

Ключевые слова: человеческий потенциал, человеческий капитал, интеллектуальный потенциал, интеллектуальный капитал, развитие человеческого потенциала, социальный капитал, общество знаний.

Табл.: 2. Библ.: 15.

The article analyzes the theoretical and methodological approaches to the definition of "human potential". Grounded its features as a prerequisite for the development of the economy. We characterize global approaches to identify and evaluate the human potential through the assessment of the level of development and social development. The features of intellectualization of modern society and specific trends of intellectual capital.

Key words: human potential, human capital, intellect potential, intellect capital, social capital, development human capital, knowledge society.

Табл.: 2. Bibl.: 15.

JEL Classification: J24; O15; I10

Постановка проблеми. Модернізаційні зрушення світової економіки, переведення її на інноваційний шлях розвитку й одночасно надання їй більшої соціальної спрямованості є найважливішими стратегічними пріоритетами соціально-економічного розвитку. Успішність вирішення цих завдань безпосередньо залежить від формування людського потенціалу нової якості, що відповідає вимогам сьогодення. Отже, останні десятиліття важливим вектором наукових досліджень є питання якості життя населення, розвитку людини і розвитку людського потенціалу.

В умовах трансформаційних перетворень, що супроводжуються загостренням соціально-економічних проблем розвитку, існує великий ризик створення нових і поглиблення наявних асиметрій розвитку окремих територій та груп населення. Це негативно позначається на загальних показниках ефективності людського розвитку і потребує зваженого підходу до вироблення концептуальних засад державного регулювання розвитку людського потенціалу суспільства з урахуванням високої динамічності та складності його інтернального та екстернального середовища.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Теоретичні основи теорії розвитку людського потенціалу досліджувались у роботах Т. Шульца, Г. Беккера, А. Маслоу, Е. Лібанової та ін. Вивчення ролі людського потенціалу у формуванні інтелектуального ресурсу знаходимо в роботах Ж. Дерій, В. Антонюк, О. Грішнкової, В. Моргунова, Т. Заславської, Г. Залозної, О. Іванова, О. Скібіцького, Ю. Хадіуліної та ін. Проте недостатньо вивченим залишається питання розвитку людського потенціалу як основи інтелектуального розвитку в умовах переходу до економіки знань.

ТЕОРЕТИЧНІ ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

Мета статті полягає у обґрунтуванні необхідності розвитку людського потенціалу як визначної передумови розвитку економіки знань.

Виклад основного матеріалу. Не викликає заперечень розуміння важливості розвитку інтелектуальної складової суспільного розвитку. Знання, накопичені ідеї в усі часи прогресивними економіками розумілися як основа розвитку та передумова лідерства.

Розвиток інтелектуальної складової неможливий без належної уваги до людського потенціалу.

На думку О. В. Стефанишин, «людський потенціал відображає минуле, тобто є сукупністю властивостей, нагромаджених людською економічною системою у процесі її становлення, та зумовлює її можливості щодо функціонування та розвитку» [1].

Саме людський потенціал та його розвиток стає основою добробуту суспільства. Відомі дослідження Програми розвитку Організації Об'єднаних Націй щодо людського розвитку (Human Development Index) у своїй основі містять концепцію розвитку людського потенціалу та можливості його реалізації на різних рівнях. Згідно з Доповіддю ПРООН «розвиток людини є процесом розширення спектра вибору. Найбільш важливі елементи вибору – жити довгим та здоровим життям, отримати освіту та мати достойний рівень життя. Додаткові елементи вибору включають у себе політичну свободу, гарантовані права людини та самоповагу» [2].

Історично людина розглядалася лише як рушійна сила економічного розвитку та нагромадження ВВП. Проте з часом розуміння ролі людини змінилося і саме благополуччя стає головною метою суспільного розвитку та прогресу.

З часом навіть у межах дослідження ООН поняття розвитку людини було уточнено і визначено як «процес розширення свободи людей жити довгим, здоровим та творчим життям, на здійснення інших цілей, які, на їх думку, володіють цінністю; приймати активну участь в забезпеченні справедливості та стійкості розвитку на планеті» [2].

Оцінка людського потенціалу проводиться на основі кількох складових, серед яких і оцінка стану здоров'я та рівня освіти. Індекс людського розвитку певною мірою є матеріальною ознакою рівня життя у країні, оскільки оцінює потенційну тривалість життя, освіченість та економічні параметри функціонування нації (табл. 1).

Таблиця 1

ТОП-20 країн за рівнем розвитку людського потенціалу

Рейтинг	Країна	Роки						Середній темп приросту, %
		1990	1995	2000	2005	2010	2015	
1	2	3	4	5	6	7	8	9
1	Норвегія	0,849	0,883	0,917	0,931	0,940	0,944	2,15
2	Австралія	0,865	0,882	0,898	0,912	0,927	0,935	1,57
3	Швейцарія	0,831	0,846	0,888	0,904	0,924	0,930	2,28
4	Данія	0,799	0,830	0,862	0,902	0,908	0,923	2,94
5	Нідерланди	0,829	0,861	0,877	0,891	0,909	0,922	2,15
6	Німеччина	0,801	0,830	0,855	0,887	0,906	0,916	2,72
6	Ірландія	0,770	0,803	0,861	0,895	0,908	0,916	3,55
8	США	0,859	0,876	0,883	0,897	0,909	0,915	1,27
9	Канада	0,849	0,861	0,867	0,892	0,903	0,913	1,46
9	Нова Зеландія	0,820	0,855	0,874	0,895	0,905	0,913	2,17
11	Сінгапур	0,718	0,773	0,819	0,841	0,897	0,912	4,92
12	Гонконг	0,781	0,808	0,825	0,871	0,898	0,910	3,11
13	Ліхтенштейн	-	-	-	0,888	0,902	0,908	1,12
14	Швеція	0,815	0,856	0,897	0,892	0,901	0,907	2,18
14	Великобританія	0,773	0,837	0,865	0,890	0,906	0,907	3,28
16	Ісландія	0,802	0,826	0,859	0,889	0,892	0,899	2,32
17	Південна Корея	0,731	0,781	0,821	0,858	0,886	0,898	4,22

ТЕОРЕТИЧНІ ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

Закінчення табл. 1

1	2	3	4	5	6	7	8	9
18	Ізраїль	0,785	0,817	0,850	0,870	0,883	0,894	2,64
19	Люксембург	0,779	0,805	0,851	0,880	0,886	0,892	2,76
20	Японія	0,814	0,838	0,857	0,874	0,884	0,891	2,28

Джерело: [2].

Більшість країн з високим рівнем розвитку людського потенціалу розташовані в Європі, але всі вони належать до країн з високим ступенем розвитку економіки. При цьому варто зазначити, що потенціал для зростання даного показника досить низький і темпи приросту щороку знижуються. Так, наприклад, у Норвегії та Швеції темп приросту розвитку людського потенціалу за останні 20 років зменшився в 10 разів, а у Великобританії цей показник дорівнює майже 14. Негативні тенденції, в першу чергу, пов'язані із досить високим рівнем розвитку людського потенціалу в 1990 році, маючи не значний потенціал для розвитку ці країни все ж підвищують рівень життя, медицини та освіти.

Близький за базою обчислення показник рівня соціального прогресу (The Social Progress Imperative), який обраховується на основі груп показників:

1. Забезпечення базових потреб людини (забезпечення базових фізіологічних потреб на певному рівні, медицина, рівень індивідуальної безпеки).

2. Формування людського потенціалу (доступ до освіти та рівень грамотності населення, рівень інформатизації суспільства, рівень охорони здоров'я та екологічні умови).

3. Можливості до розвитку (рівень свобод, прав та можливостей людини).

Рівень розвитку країн оцінюється щорічно, враховуючи зміни показників на основі як експертних оцінок, так і світової статистики. Фактично два з трьох субіндексів враховують аналогічні здобутки із показником рівня розвитку людського потенціалу. Видається логічним, що в ТОП-20 країн з високим рівнем розвитку соціального прогресу знаходяться країни, що мають високий рівень розвитку людського потенціалу (табл. 2).

Таблиця 2

ТОП-20 країн за рівнем соціального розвитку

Рейтинг	Країна	Значення
1	Норвегія	88,36
2	Швеція	88,06
3	Швейцарія	87,97
4	Ісландія	87,62
5	Нова Зеландія	87,08
6	Канада	86,89
7	Фінляндія	86,75
8	Данія	86,63
9	Нідерланди	86,50
10	Австралія	86,42
11	Великобританія	84,68
12	Ірландія	84,66
13	Австрія	84,45
14	Німеччина	84,04
15	Японія	83,15
16	США	82,85
17	Бельгія	82,83
18	Португалія	81,91
19	Словенія	81,62
20	Іспанія	81,17

Джерело: [3].

Для цієї групи країн характерна така сама ситуація щодо рівня розвитку економіки. Зв'язок між рівнем розвитку економіки та рівнем розвитку людського потенціалу про-

ТЕОРЕТИЧНІ ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

слідковується беззаперечно. Аналіз цих груп показників свідчить про наявність певних індикаторів, які враховуються в обох цих індексах, при цьому значне місце відводиться вимірам рівня освіченості, грамотності і загалом освіти.

Однак при визначенні зазначених індексів враховуються деякі припущення, що містять у своїй основі похибку. Так, ці індекси розраховуються на основі усереднених показників статистичних даних, які не враховують асиметричність розподілу ресурсів та можливості їх реалізації на різних рівнях. Доступ до освіти, медицини, якості цих послуг, добробут населення не однакові для різних верств населення, всі ці показники можуть бути скориговані залежно від наявності асиметрій суспільства та її форм прояву, зокрема це може бути і врахування індексу Джині, як показника розшарування рівня доходу населення.

Частина індикаторів, які використовуються для обрахунку рівня розвитку людського потенціалу в країнах враховує рівень інтелектуалізації економіки та її потенціал. Так, рівень освіченості та грамотності можуть перероджуватися у процесі економічної діяльності в інтелектуальні здобутки. Проте у процесі життєдіяльності людський потенціал перероджується в людський капітал, який визначається як виробнича функція людини. Так, найбільш типовим є визначення Леслі Туроу, який зазначав, що людський капітал людини являє собою її здатність виробляти предмети та послуги [4].

Р. Капелюшников зазначає, що «людський капітал ... складається з придбаних знань, навичок, мотивацій і енергії, якими наділені людські істоти і які можуть використовуватися протягом певного періоду в цілях виробництва товарів і послуг. Він є форма капіталу, тому що є джерелом майбутніх доходів, або майбутніх задовольень, або того й іншого разом. Він людський, тому що є складовою частиною людини» [5, с. 113].

На сучасному етапі розвитку суспільства актуалізується питання розвитку людського потенціалу і його реалізація в інтелектуальній площині. В межах людського потенціалу важливою складовою є людський інтелектуальний потенціал, ефективна реалізація якого – одна з основних передумов формування успішного суспільства в межах знаннєвої економіки. Знання стають новим виробничим ресурсом, що породжує інтелектуальну працю, інтелектуальну власність та інтелектуальний капітал [6, с. 21]. Це, у свою чергу, породжує нові вимоги до рівня освіти та її якості: можливість навчання протягом всього життя, здатність до критичного мислення, перехід від засвоєння знань до оволодіння технологіями навчання орієнтованими до середньо та довгострокову перспективу. При цьому якщо ще 5-7 років тому такі вимоги поставали перед топ-менеджментом та середньою ланкою управління, то на сучасному етапі ці вимоги актуальні і для робітників. Таким чином, підґрунтям для розвитку людського потенціалу стає формування та реалізація інтелектуального потенціалу.

Інтелектуальний потенціал – це сукупність знань, умінь і творчих обдарувань індивідів, їх освітньо-кваліфікаційний рівень, які дають змогу засвоювати набуті та творити нові знання, тобто це здебільшого можливості, якими володіє особа [7].

Визначення категорії «інтелектуальний потенціал» відбувається як складової соціального інтелекту в контексті загальної соціалізації суспільства [8]. При цьому під соціальним інтелектом розуміється здатність суспільства та його підсистем сприймати, зберігати, нагромаджувати знання, продукувати нові ідеї та використовувати їх заради прогресу. Схожої думки дотримується Б. А. Малицький, який визначає інтелектуальний потенціал як необхідну частину реалізації наукового потенціалу [9]. Інтелектуальний капітал є самою динамічною складовою людського капіталу і включає в себе освіту, культуру, рівень володіння науковими знаннями та інформацією [10, с. 34].

Реалізація інтелектуального потенціалу є частиною реалізації потенціалу людського. Від успішності його реалізації залежить успішність розвитку економічної системи

ТЕОРЕТИЧНІ ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

та її якість. Аналізуючи показники соціального прогресу та розвитку людського потенціалу можемо відзначити, що високий рівень розвитку характерний для соціально-орієнтованих країн, де відбувається формування людського потенціалу як якісного підґрунтя для економічного розвитку, який у свою чергу забезпечує високий рівень інвестицій у розвиток людського потенціалу. Таким чином країни з високим рівнем розвитку людського потенціалу постійно підвищують його.

Розвиток творчих навичок спрямований на створення нових форм нематеріальної власності, яка реалізується в матеріальній площині. Це можуть бути нові підходи до вирішення раніше поставлених завдань, відкриття нових технологій, створення нових організаційних систем (метакорпорації, квазікорпорації), створення нових умов для розв'язання виробничих завдань (компанії Google та Apple). Така діяльність спрямована на забезпечення ринкового лідерства компанії, регіону, групи компаній, національної економіки загалом. Формуються нові вимоги до людського інтелектуального потенціалу – здатність до критичного осмислення наявних знань або формування нових.

Таким чином, одним із вагомих завдань економічної діяльності країн у процесі глобалізації постає перерозподіл інтелектуальних ресурсів у глобальному середовищі, їх професійне втілення та акумуляція, що може визначати темп розвитку країни, формує глобальні параметри світогосподарського розвитку. Фактично, інтелектуалізація суспільства (і через розширення людського потенціалу в тому числі) стає однією із найвагоміших умов інтенсивного розвитку та розширенні зон впливу та реалізації національних інтересів.

Під поняттям «інтелектуалізація економіки» розуміється сучасний етап економічного розвитку світової економіки, що характеризується підвищенням ролі знань та освіти як факторів, що його забезпечують [11].

На рівні продуктивних сил інтелектуалізація глобальної економічної системи має своїм проявом превалювання у забезпеченні зростання продуктивності праці інтелектуальних чинників, зростання їх ролі у процесі техніко-економічного поєднання особистісних і речових факторів виробництва, а також у взаємодії людини з природою, підвищення рівня інтелектуалізації людини-працівника [12, с. 106].

Проникнення інтелектуальної складової в усі сектори господарської діяльності викликано потребою вирішувати нагальні проблеми суспільства, продукувати новітні стратегії розвитку. Таке проникнення може відбуватися як за рахунок власних інноваційних інтелектуально містких продуктів, так і за рахунок запозичення існуючих в інших країнах. Питання в тому, що в сучасних умовах наявна концепція інтелектуалізації економіки набуває нових рис та форм прояву. Це проявляється у постійному продукуванні ключових інновацій та удосконалення існуючих продуктів та процесів. Постійне удосконалення стратегії підвищення інтелектуалізації економіки на всіх її рівнях дало можливість США, ЄС, Японії, Китаю посісти позиції світових лідерів у науково-технологічному секторі [13].

Інтелектуалізація економіки стає основним важелем розвитку за умов переходу до нового типу суспільства, що змінює відносини між учасниками ринкових відносин. Варто зауважити, що ці процеси можливі лише за умов переходу до постіндустріального суспільства. Економіки, яким притаманний рустикальний устрій, у цьому процесі відіграють досить незначну роль, а їх можливості значно обмежені.

Перехід до економіки знань вимагає від держав формування потужних національних інноваційних систем, здатних не тільки реагувати на виклики, а і випереджати розвиток світової системи, ставати його каталізатором.

Існує думка, що в сучасному світі відбувається не просто «...трансформація колишнього порядку», а перебудова світоустрою «являє собою формування нового соціального устрою» [14, с. 34].

ТЕОРЕТИЧНІ ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

Відповідно до цього формується нова теорія, що ґрунтується на «вартості, створеної знаннями» (knowledge-value), яка ґрунтується на працях Т. Сакаїя. На його думку, «...ми вступаємо в новий етап цивілізації, на якому рушійною силою є цінності, створені знаннями» [15].

Висновки та пропозиції щодо подальших досліджень. Отже, постійний розвиток людського потенціалу, підвищення рівня інтелектуалізації економіки стають передумовою успішної реалізації національних інтересів та стійкого розвитку економічних систем. У розвинених країнах напрацьована система інструментів та механізмів такого розвитку. Успішність такої програми не викликає питань, а досвід потребує подальшого вивчення всіх методів та інструментів, використаних у ході її реалізації.

Список використаних джерел

1. *Стефанишин О. В.* Людський потенціал ринкової економіки України [Електронний ресурс] / О. В. Стефанишин // Науковий вісник Національного лісотехнічного університету України. – 2006. – Вип. 16.1. – С. 276–284. – Режим доступу : http://www.nbu.gov.ua/old_jrn/chem_biol/nvnltsu/16_1/276_Stefanyszyn_16_1.pdf.
2. *Індекс* розвитку людського потенціалу [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://gtmarket.ru/ratings/human-development-index/human-development-index-info>.
3. *Social progress index* [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.socialprogressimperative.org/global-index/>.
4. *Thurow L.* Investment in Human Capital / Thurow L. – Belmont, 1970. – P.15.
5. *Капелюшников Р. И.* Современные буржуазные концепции формирования рабочей силы (критический анализ) / Р. И. Капелюшников. – М. : Наука, 1981. – 276 с.
6. *Чухно А.* Нова економічна політика (теоретико-методологічні засади) / А. Чухно // Економіка України. – 2005. – № 7. – С. 15–22.
7. *Прошак В.* Концепція інтелектуального капіталу у сучасній економічній теорії / І. Прошак // Вісник Львівського ун-ту: серія економічна. – Львів : Вид.центр ЛНУ ім. Івана Франка. – 2003. – Вип. 32. – С. 598.
8. *Канигін Ю.* Інтелект народу / Ю. Канигін // Вісник Академії наук України. – 1993. – № 7. – С. 37–47.
9. *Малицький Б. А.* Соціально-економічний зміст наукового потенціалу / Б. А. Малицький // Наука та наукознавство. – 1998. – № 4. – С. 25–30.
10. *Медведев В. А.* Перед вызовами постиндустриализма: Взгляд на прошлое, настоящее и будущее России / В. А. Медведев. – М. : Альпина Паблишер, 2003. – 440 с.
11. *Іщук С. О.* Інтелектуалізація як світова тенденція економічного розвитку / С. О. Іщук // Вісник Університету банківської справи Національного банку України. – 2011. – № 2 (11). – С. 91–95.
12. *Глобальна економіка XXI століття: людський вимір* : монографія / Д. Г. Лук'яненко, А. М. Поручник, А. М. Колот та ін. ; за заг.ред. д-ра екон. наук, проф. Д. Г. Лук'яненка та д-ра екон. наук, проф. А. М. Поручника. – К. : КНЕУ, 2008. – 420 с.
13. *Лях В. В.* Фінська модель інформаційного суспільства: приклад для наслідування (передмова) / В. В. Лях, С. Л. Удовік // Кастельс М., Хіманен П. Інформаційне суспільство та держава добробуту. Фінська модель : пер. з англ. – К. : Ваклер, 2006. – С. 15–22.
14. *Воронкова В. Г.* Філософія глобалізації: соціантропологічні, соціоекономічні та соціокультурні виміри : монографія / В. Г. Воронкова. – Запоріжжя : РВВ ЗДІА, 2009. – 272 с.
15. *Сакаїя Т.* Стоимость, создаваемая знаниями, или история будущего / Т. Сакаїя // Новая индустриальная волна на Западе : антология / под ред. В. Л. Иноземцева. – М. : Academia, 1999. – С. 337–371.

References

1. Stefanyshyn, O.V. (2006). Liudskiy potentsial rynkovoї ekonomiky Ukrainy [Human potential market economy in Ukraine]. *Naukovyi visnyk Natsionalnoho lisotekhnichnoho universytetu Ukrainy – Scientific Bulletin of National Forestry University of Ukraine*, vol. 16.1, pp. 276–284. Retrieved from http://www.nbu.gov.ua/old_jrn/chem_biol/nvnltsu/16_1/276_Stefanyszyn_16_1.pdf.

ТЕОРЕТИЧНІ ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

2. *Indeks rozvytku liudskoho potentsialu [Human development index]*. Retrieved from <http://gtmarket.ru/ratings/human-development-index/human-development-index-info>.
3. *Social progress index*. Retrieved from <http://www.socialprogressimperative.org/global-index/>.
4. Thurow, L. (1970). *Investment in Human Capital*. Belmont.
5. Kapeliushnykov, R.Y. (1981). *Sovremennye burzhuaznye kontseptsii formirovaniia rabochei sily (kriticheskii analiz) [Modern bourgeois concept of the formation of the labor force (the critical analysis)]*. Moscow: Nauka (in Russian).
6. Chukhno, A. (2005). Nova ekonomichna polityka (teoretyko-metodolohichni zasady) [New Economic Policy (theoretical and methodological foundations)]. *Ekonomika Ukrainy – Economy of Ukraine*, no. 7, pp. 15–22 (in Ukrainian).
7. Proshak, V. (2003). Kontseptsii intelektualnogo kapitalu u suchasni ekonomichni teorii [Concept of intellectual capital in modern economic theory]. *Visnyk Lvivskoho un-tu: seriia ekonomichna – Herald of L'viv Univ: economic series*, vol. 32, pp. 598 (in Ukrainian).
8. Kanyhin, Yu. (1993). Intelekt narodu [Smart people]. *Visnyk Akademii nauk Ukrainy – Bulletin of the Academy of Sciences of Ukraine*, no. 7, pp. 37–47 (in Ukrainian).
9. Malyskyi, B.A. (1998). Sotsialno-ekonomichniy zmist naukovoho potentsialu [Socio-economic content of scientific capacity]. *Nauka ta naukoznavstvo – Science and science*, no. 4, pp. 25–30 (in Ukrainian).
10. Medvedev, V.A. (2003). Pered vyzovami postindustrializma: Vzhliad na proshloe, nastoiashchee i budushchee Rossii [Before challenges of post-industrialism: A look at the past, present and future of Russia]. M.: Alpyna Pablysher (in Russian).
11. Ishchuk, S.O. (2011). Intelektualizatsiia yak svitova tendentsiia ekonomichnoho rozvytku [Intellectualization a global trend of economic development]. *Visnyk Universytetu bankivskoi spravy Natsionalnogo banku Ukrainy – Bulletin of the University of Banking of National Bank of Ukraine*, no. 2 (11), pp. 91–95 (in Ukrainian).
12. Lukianenko, D.H., Poruchnyk, A.M. (eds.), Kolot A.M. et al. (2008). *Hlobalna ekonomika XX stolittia: liudskiy vymir [The global economy of the XXI century: the human dimension]*. Kyiv: KNEU (in Ukrainian).
13. Liakh, V.V., Udovik, S.L. (2006). Finska model informatsiinoho suspilstva: pryklad dlia nasliduvannia (peredmova) [Finnish information society model, an example to follow (preface)]. *Proceeding from Kastels M., Khimanen P. Informatsiine suspilstvo ta derzhava dobrobutu. Finska model (Trans.)*. Kyiv: Vakler, pp.15–22 (in Ukrainian).
14. Voronkova, V.H. (2009). *Filosofii hlobalizatsii: sotsiantropolohichni, sotsioekonomichni ta sotsiokulturni vymiry [The philosophy of globalization: sotsiantropolohichni, socioeconomic and sociocultural dimensions]*. Zaporizhzhia: RVV ZDIA (in Ukrainian).
15. Sakaiia, T. (1999). Stoimost, sozdavaemaia znaniiami, ili istoriia budushcheho [The value created by knowledge, or a history of the future]. *Proceeding from Inozemtsev, V.L. (ed.). Novaia industrialnaia volna na Zapade [The new industrial wave in the West: An Anthology]*. Moscow: Academia, pp. 337–371 (in Russian).

Цимбал Людмила Іванівна – кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри міжнародної економіки, Київський національний економічний університет імені В. Гетьмана (просп. Перемоги, 54/1, м. Київ, 03680, Україна).

Цымбал Людмила Івановна – кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри міжнародної економіки, Київський національний економічний університет імені В. Гетьмана (просп. Перемоги, 54/1, г. Київ, 03680, Україна).

Tsymbal Lyudmyla – PhD in Economics, Associate Professor, Associate Professor of Department of International Economy, Kiev National Economy University named after V. Hetman (54/1 Peremohy Av., 03680 Kiev, Ukraine).

E-mail: l.tsimbal@ukr.net